

A SZABADSÁGRÓL ELŐSZÓ

LACZKÓ SÁNDOR

A szabadság mibenléte az egyik leginkább reflektált probléma volt a filozófiai gondolkodás története során. De hogy valójában mi is a szabadság, s mit jelent szabadnak lenni, (szabadság, mint létmód), azt nagyon eltérő módon közelítették meg a különböző korok gondolkodói. A szabadságról folytatott diskurzusokat vizsgálva az alapállások, megközelítési módok és argumentációk rendkívül széles és gazdag választékával találkozhatunk. Az emberi létezés mód pluralitása – csakúgy mint korábbi témáink, a *szeretet*, az *erény*, a *bűn*, a lelkiismeret, a *barátság*, a *gyűlölet* és az *igazságosság* fogalmi analízise esetében – nem teszi lehetővé számunkra, hogy a szabadság fenomenójáról, mint önmagában (meg)álló problémáról beszéljünk.

A szabadság problémavilága egyszerre utal önnön voltának individuális és közösségi dimenzióira. A szabadság nélkül nem képes megenni az ember, ám birtokolni sem képes a maga teljességében. A soha meg nem valósított, de mégis megvalósítani vágyott szabadság lenne az, ami mintegy elrendezi és szervezi cselekedeteinket, kijelöli céljainkat? Szabadság nincs – de mégis van. Hogyan lehetséges ez? S ha már filozófiai reflexiónk tárgyául választottuk, vizsgálódásaink során hogyan közelíthetünk releváns módon a szabadsághoz? Ahhoz a szabadsághoz, amely örökösen cserben hagy és nyugtalanító hiányával, vagy éppen magabiztos megnyilvánulásával hívja fel magára a figyelmet.

Miért és mire (való) a szabadság? Miért különbözött a régiek és a modernek szabadsága? Miért akarták a különböző korok és kultúrák emberei olyannyira megragadni és megvalósítani a szabadságot, ha folytonosan csak hiányával, illékonyságával, problémás voltával, sőt egyenesen megvalósításának lehetetlenségével, vagy éppen kártékonyságával szembesültek? Megalapozhatóak-e bármilyen módon is a szabadságról szóló diskurzusok? Mert mi is a szabadság? Erény? Idea? Cél? Lelki habitus? Képesség? Magánfüggetlenség? Korlátoktól való mentesség? Netán egy tűnékeny képzet, esetleg mindössze egy fikció? Avagy pusztán egy olyan regulatív eszme, amelynek megvalósítására annak ellenére is törekednünk kell, hogy abszolút értelemben megvalósíthatatlan? Mert hogy mi is valójában a szabadság az csak akkor derül(ne) ki számunkra, ha semmilyen módon sem próbálnánk megvalósítani, ha lemondanánk róla, vagy ha hiányával kell(ene) szembesülnünk.

A szabadság problémájának egyik megközelítési módja arra a kérdésre irányul, hogy számít-e az individuum, számít-e a másik ember, s számít-e a

közösség? Mit jelent a szabadság az egyén, s mit jelent a közösség számára? S miért, hogy bár minden egyénnek és közösségnek van képze a szabadságról, ezek között mégis oly nagyok az eltérések? S végső soron hogyan viszonyul a szabadság a felelősség, az észhasználat, a determinizmus, a megismerés, az emberi természet, a hatalom, az akarat stb. kérdéseihöz?

Mi tehát a szabadság? Kérdések halmaza, amelyekből kiviláglik, hogy mennyire bonyolult, képlékeny, árnyalt és talán megfejthetetlen fogalom a szabadság. Ám mi mégis – mi mást tehetnénk –, a megértésére törekszünk.

* * *

A Lábjegyzetek Platónhoz: A szabadság című konferencia szervezőiként, a kötet szerkesztőiként nem volt, s nem is lehetett a célunk a felvetődő kérdések hiánytalan megválaszolása. Mint ahogyan az eddigi konferenciák, illetve kötetek esetében is tettük, mindössze 'lábjegyzeteket' kívántunk fűzni a meglehetősen régi keltezésű problémá(k)hoz. A konferencia- és könyvsorozat elindítását a fogalmak tisztázásának az igénye vezérelte. Olyan fogalmakat, illetve problémákat igyekeztünk 'lábjegyzetelni', amelyek első, mondhatni klasszikus előfordulásai az antikvitásban gyökereznek, de amely fogalmak, illetve problémák ma is jelen vannak gondolkodásunkban. A konferencia- és könyvsorozat Whiteheadtól kölcsönzött címe ugyan Platónra utal, de egyúttal a kutatások minden irányban, minden korra és tudás-területre történő kiterjesztésére is ösztönöz bennünket.

A szabadság problémavilága kapcsán alapkérdésünk jobbra ugyanaz, mint korábbi témáink, a *szereetet*, az *erény*, a *bűn*, a *barátság*, a *lelkiismeret*, a *gyűlölet* és az *igazságosság* esetében volt. Nevezetesen, milyen módon lehetséges a szabadság (a *szereetet*, az *erény*, a *bűn*, a *barátság*, a *lelkiismeret*, a *gyűlölet* és az *igazságosság*) összefüggésrendszeréről teoretikusan (vagy éppen praktikusán), az értelmezési hagyomány hívó szavát és a probléma mai relevanciáját is figyelembe véve értekezniünk?

Tanulmánykötetünk a *Magyar Filozófiai Társaság* és az *SZTE BTK Filozófia Tanszéke* szervezésében Szegeden, 2009. május 14-15-én megtartott *Lábjegyzetek Platónhoz: A szabadság* című tanévzáró konferencián elhangzott 26 előadás szerkesztett, gondozott, és kötetünk számára kibővített anyagát tartalmazza. *Lábjegyzetek Platónhoz* sorozatcímen immáron nyolcadik alkalommal került sor tanévzáró konferenciára Szegeden. A rendezvénysorozat a Magyar Filozófiai Társaság évenként megrendezésre kerülő nagyrendezvénye. A 2002-ben elsőként megrendezett *A szereetet* alcímű konferencia előadásai nem jelentek meg nyomtatásban, míg *Az erény* (2003) alcímű rendezvény anyaga képezte a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat

első kötetét. Bár *A bűn* alcímű (2004) rendezvény volt a konferenciasorozat harmadik állomása, az ott elhangzott előadások szövegeit a könyvsorozat 2–3. köteteként jelentettük meg, s ezzel szinkronba hoztuk a konferencia- és könyvsorozat sorszámozását. A konferenciasorozat 4., *A barátság* alcímű (2005) rendezvényének anyaga egyben a könyvsorozat 4. köteteként látott napvilágot. Ezt követte *A lelkiismeret* című konferencia (2006), illetve annak tanulmánykötete a sorozat 5. köteteként, majd pedig *A gyűlölet* problematikája képezte vizsgálódásaink tárgyát (2007), s egyben a könyvsorozat 6. kötetét. *Az igazságosság* című tanulmánykötet, a sorozat 7. kötet a 2008-ban megtartott konferencia anyagára épült, jelen tanulmány-kötetünk pedig a könyvsorozat 8. köteteként jelenik meg.

A szabadság problémájáról szervezett konferencia egyúttal arra is alkalmat adott számunkra, hogy a 80. születésnapját ünneplő Heller Ágneset köszönthessük, aki a konferencia egyik főelőadását tartotta. A rendezvény első napjának estéjén kötetlen formában ünnepelték és köszöntötték őt a megjelent barátok, kollégák, tanítványok és ismerősök. Kötetünk több tanulmánya egyúttal tisztelgés Heller Ágnes szellemi teljesítménye előtt.

A kötet szerkesztése során az előző kötetekben már megszokott tematikus és időrendi, illetve problémátörténeti elrendezési módot eszközöltük. A szövegek jegyzetanyagát egységesítve, lábjegyzetként helyeztük el. Az idegen szavakat és a műcímeket kurziváltuk. A konferencián elhangzott nagyelőadások az egyes tematikus és/vagy időrendi blokkok kezdőszövegei lettek.

Megköszönve a kötet szerzőinek (a konferencia előadóinak) a munkáját, abban a reményben tesszük közzé a szabadságról szóló tanulmány-kötetünket, hogy 'lábjegyzeteink' számot tarthatnak az olvasók érdeklődésére.